

ГОЛОВНЬОВА І.В. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСТАНОВОК ТА КАР'ЄРНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЖІНОК-КЕРІВНИКІВ

Розглядаються гендерні аспекти менеджменту. Наводяться результати дослідження, що демонструє різницю між настановленнями та кар'єрними орієнтаціями жінок-керівників та жінок-рядових співробітників.

***

GOLOVNYOVA I.V. SOCIO-PSYCHOLOGICAL PECULIARITIES OF SET AND CAREER ORIENTATIONS OF WOMEN-MANAGERS

Gender aspects of management are analyzed. The features results of the research, that demonstrates the difference of set and career orientations of women-managers and women-subordinates are given.

С.В. ЗАХАРЧЕНКО*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

УДК 159.964.21:316.254-057.36

**АКТИВНЕ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ НАВЧАННЯ ЯК МЕТОД
ГРУПОВОЇ ПСИХОКОРЕКЦІЇ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ
ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ¹**

Узагальнені результати тривалого детального відпрацювання багатопланової проблеми психології навчального партнерства та співробітництва, а саме, застосування методів групової психокорекції в органах внутрішніх справ. Надані конкретні пропозиції щодо подальшої розробки методів активного соціально-психологічного навчання та аналізу тематичних психомалюнків.

Необхідність якісного вирішення організаційно-практичних завдань, пов'язаних з реформуванням органів внутрішніх справ (ОВС), посилила актуальність формування особистості, яка володіє широким творчим потенціалом, морально-психологічною стійкістю та психологічною гнучкістю, цілісністю, психологічним здоров'ям, високою моральністю та культурою спілкування з людьми. Одним із важливих елементів психологічної підготовки працівників міліції є попередження негативних явищ у колективах структурних підрозділів, зокрема, своєчасне вирішення їх внутрішніх конфліктів, особливо у період адаптації до службових умов. Тому перед психологами органів внутрішніх справ постало завдання розробки, обґрунтування та впровадження найбільш ефективних методів навчання і розвитку особистості працівників та їх психокорекції.

В останні роки спостерігається зростання практично орієнтованих форм роботи з працівниками ОВС у вигляді різноманітних форм активної групової підготовки у професійному і комунікативному плані (організаційно-ділові, ділові та рольові ігри, моделювання ситуацій, тематичні тренінги та ін.). Однак, на нашу думку, групові форми психокорекції в ОВС застосовуються ще не достатньо

широко.

Метою дослідження є обґрунтування ефективності застосування активного соціально-психологічного навчання як методу групової психокорекційної роботи з персоналом ОВС. Новизна роботи полягає у вивченні необхідності розширення комплексу заходів психологічного супроводження як навчально-виховної роботи навчальних закладів МВС України, так і інших служб та підрозділів ОВС.

Вихідними позиціями майже всіх методів групової психокорекції є ідеї позитивних змін, трансформації людського "Я" у динамічному світі. Як зазначає А.Ф. Бондаренко, "виражена в різних термінах, які складають ряд лексем: "розвиток", "зростання", ідея змін, спочатку з розвитком і актуалізацією особистісного потенціалу, співвідноситься з ідеєю і поняттям індивідуальності К.Г. Юнга, самоактуалізації А. Маслоу і С. Джуарда, особистісного зростання К. Роджерса і, в цілому, виражає якийсь загальноприйнятий ціннісний конструкт, який відображає реінтеграцію особистісного "Я" на основі нового досвіду і готовності до його сприйняття" [1, с. 27-28]. Іншими словами, мова йде про використання закономірностей міжособистісної взаємодії в групі для психокорекції та досягнення фізичного і психічного благополуччя.

Аналіз досліджень проблеми застосування групових методів психокорекції у працях зарубіжних і вітчизняних вчених показує, що вони хоч і мають тривалу історію, все

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. психол. наук Самойлов О.Є. (ДДУВС).

ж не призвели до формування єдиних підходів до їх застосування в ході психологічної допомоги людям. На теперішній час групові методи психокорекції мають широке різноманіття методичних підходів, зумовлених різницею в теоретичних орієнтаціях. Тому принципи групової роботи, які декларуються представниками різних психологічних парадигм, іноді суперечать між собою. Не вироблено й єдиного підходу до вживання термінів "групова психотерапія" та "групова психокорекція".

Під психотерапією в психології прийнято розуміти область наукової і практичної діяльності фахівців (медиків, психологів, соціальних працівників тощо), в якій наявні велика кількість різноманітних теоретико-методологічних підходів. У вузькому розумінні слова (медична модель) під психотерапією розуміють комплексний лікувальний вербальний і невербальний вплив на емоції, судження, самосвідомість людини за наявності психічних, нервових і психосоматичних порушень. Фахівці умовно розрізняють клінічно-орієнтовану психотерапію, яка направлена переважно на ліквідацію або дезактуалізацію наявної симптоматики, і особистісно-орієнтовану, яка спрямована на допомогу людині щодо зміни ставлення до свого соціального оточення і власної особистості. Хоча практичний психолог використовує ті ж методи, що і клінічний психотерапевт (відрізняється тільки їх спрямованість), його завданням є не зняття хворобливих симптомів, а створення умов для оптимального функціонування особистості та її розвитку, зокрема, з метою покращання взаємовідносин з іншими людьми.

Психокорекція визначається психологами як спрямований психологічний вплив на психологічні структури особистості з метою забезпечення її повноцінного функціонування і розвитку. Тому групову психокорекцію доцільно розглядати не стільки як метод, що застосовується в медичній практиці, а в основному, як метод, що застосовується в діяльності практичного психолога.

Однак, не дивлячись на всі існуючі протиріччя між представниками різних напрямків психології, методи психологічної допомоги людям, яка здійснюється через малу (психотерапевтичну чи психокорекційну) групу, показали свою ефективність і набули статусу найпопулярніших методів і серед вітчизняних фахівців.

Вітчизняна групова психотерапія почала свій розвиток з 70-х років минулого століття (Б.А. Бараш, Г.Л. Ісуріна [2, с.231-254] та ін.). Пізніше стали відомі дослідження в галузі соціально-психологічного тренінгу (І.В. Вачков [3, с.66-78], О.О. Вербицький [4], Т. Високінська-Гонсер [5], Г.О. Ковальов [6], О.В. Коротаєва [7], Х. Міккін [8], Л.А. Петровська [9]) і активного соціально-психологічного навчання (Ю.Н. Ємельянов [10], Т.С. Яценко [11]).

В останнє десятиліття в роботі психологічних служб органів внутрішніх справ почали активно застосовуватись тренінги. Методологічні основи їх проведення в ОВС викладені у роботах В.І. Барка [12, с.138-143], Л.І. Мороз, С.І. Яковенка [13, с.90-96] та інших авторів.

Як відомо, в процесі соціально-психологічного тренінгу не ставиться завдання вивчення глибинно-психологічних передумов труднощів соціально-психологічної адаптації, він зорієнтований насамперед на одержання учасниками соціально-перцептивних навичок. Враховуючи специфічні умови організації психологічного

супроводження оперативно-службової діяльності, у психопрофілактичній роботі психологів з персоналом ОВС виникає нагальна необхідність поповнення їхнього інструментарію методами, що передбачають цілісний підхід до дослідження інтрапсихічних характеристик особистості з орієнтацією на глибинне розуміння психіки. Одним із видів такої роботи є метод активного соціально-психологічного навчання особистості, який базується на спеціально організованій інтенсивній взаємодії учасників малої групи, що сприяє прискореному формуванню позитивних психологічних утворень та феноменів психіки працівника.

Методологічні основи психокорекції в групах активного соціально-психологічного навчання (АСПН) розроблені Т.С. Яценко [11]. Автор зазначає, що АСПН зорієнтоване на індивідуально-неповторну допомогу кожному учаснику навчання та прояснення психологічного змісту особистісної проблеми. Це зумовлює зростання вимог до керівника АСПН, який повинен чітко знати основні напрями, якими має реалізуватися розвиток групи й самопізнання кожного її учасника, відкриття ними важливих, але несповна усвідомлених аспектів своєї особистості.

На нашу думку, АСПН є найбільш глибоко й системно опрацьованим методом, що має фундаментальну інтегративно-психоаналітичну теоретичну базу. Концептуальну основу вказаного методу складають глибинно-психологічні психоаналітично орієнтовані теорії, аналіз несвідомих і передсвідомих конфліктів, афективно-інстинктивних імпульсів, процесів і механізмів захисту як відображення актуальних емоційно-особистісних проблем, та онтогенетичних форм конфліктів раннього дитинства.

На думку практичних психологів, які керують групами АСПН, цей метод групової психокорекції дозволяє дослідити проблему впливу психологічного захисту на виникнення та розвиток складних ситуацій у спілкуванні, а також корегувати особистість у напрямку оптимізації поведінки індивіда та розвитку його творчої спрямованості. Він є цілісною психолого-педагогічною системою, здатною забезпечити допомогу людині в глибинному особистісному пізнанні іншої людини і самого себе. Використання в АСПН різноманітних методологічних та методичних прийомів, на нашу думку, озброє психолога ОВС новим психолого-педагогічним інструментарієм для роботи з працівниками: засобами невербальної комунікації (міміка, жести, візуальне сприйняття), психологічним аналізом ситуації, рольовою грою, психомалюнком тощо).

Ми досліджували ефективність методу активного соціально-психологічного навчання як одного з методів групової психокорекції в умовах високоцентралізованого специфічного середовища. Для цього ми залучали курсантів першого курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (ДДУВС) у період їх адаптації до умов службової та навчальної діяльності. Нами встановлено, що пристосування курсантів до специфічних умов навчальної та службової діяльності, супроводжується значною психічною напруженістю, відсутністю емоційних взаємин у колективі та його несформованістю на молодших курсах, підвищеним рівнем їх внутрішньої конфліктності, тривожності, проєктивності та агресивності. Вказана динаміка первинної адаптації курсантів першого курсу до умов навчально-виховної та службової діяльності, на

нашу думку, аналогічна динаміці адаптаційних процесів працівників органів і підрозділів внутрішніх справ в умовах стресогенного середовища.

Заняття з курсантами першого курсу в групах АСПН проводилися в період табірному збору курсантів навчальних закладів системи МВС тричі на тиждень та раз на тиждень у перші три місяці навчання по 2 академічні години. Оскільки чисельність академічної групи складає, у середньому, 25 осіб, то заняття проводились двома психологами. Крім табірному збору, такі заняття можна проводити щотижня по 1,5 години в часи самопідготовки, а також при вивченні навчальних дисциплін “Основи педагогіки та психології”, “Юридична деонтологія”, “Юридична психологія”, а також при проведенні кураторських годин тощо.

Ці заняття організуються у відповідності до загальних правил групової психокорекційної та тренінгової роботи. На кожну навчальну групу готувався план-сценарій занять, підготовка якого здійснювалась з врахуванням результатів професійно-психологічного добору та додаткової психодіагностики курсантів першого курсу. До сценарію планів занять у групах активного соціально-психологічного навчання ми включали вправи:

- для знайомства – “Простівай своє ім'я”, “Тактильне знайомство”, “Попарне знайомство” тощо;

- що об'єктивують внутрішню суперечність суб'єкта й конфлікти – “Вручити подарунок”, “Заборонений плід”, “Перехрестя шляхів”, “Подолати труднощі”, “Стара покинута крамниця” та ін.;

- для роботи з проєкціями і іншими проблемами самоусвідомлення – “Я відчуваю весь тиск світу”, “Троянда і будяк”, “Специфічні прикмети”, “Гробниця фараона”, “Легкі гроші” та ін.;

- на уважність, спостережливість, збирання інформації і діагностування партнера – “Рахунок з вибуванням”, “Знайди ініціатора зміни рухів”, “Діагностика емоційного стану”, “Актуальне самопочуття”, “Вікно”, “Відгадай предмет”, “Передача доручень”, “Потрібне число”, “Пальці”, “Розплутати клубок” та інші.

Розробники вказують, що необхідною умовою психокорекційної роботи в групах АСПН є використання тематичних психомалюнків. Т.С. Яценко вважає, що існує певна динаміка змістово-методичного боку роботи з малюнком у напрямку виявлення його узагальнених характеристик та можливостей проникнення в несвідому сферу психіки. Психологи-практики, які здійснюють психокорекцію в групах АСПН, вказують, що певний зміст несвідомої сфери психіки учасників розкривається завдяки встановленню взаємозв'язків між окремими малюнками, при цілісному їх аналізі психологом в діалозі з їх автором.

Т.С. Яценко вказує, що теми малюнків мають бути підібрані так, щоб при їх виконанні актуалізувалися емоційні аспекти досвіду, ставлення до пережитих ситуацій, суб'єктивне бачення себе та власних стосунків з іншими людьми. Сьогодні комплекс тематичних малюнків складає 33 теми, а саме: неіснуюча тварина; сприймання минулого, яке вже не можна виправити; сприймання близькими й оточенням мого неіснування; драматична подія мого життя; Я - реальне, Я - ідеальне; мій звичайний день; мій звичайний емоційний стан; мої бажання; конфлікт; людина, криза й етапи виходу з неї; моя мрія; моє минуле; моє майбутнє; шлях мого життя; як мене бачать у службовій ситуації та інші [11, с.109-110].

Розробниками АСПН встановлено, що численність малюнків одного й того ж автора допомагає пізнати такі внутрішні механізми психіки й тенденції його поведінки, які зумовлюються логікою несвідомого, що не завжди розкривається зі змістом кожного окремого малюнку. Цей зміст виражається через взаємозв'язки між окремими малюнками й через спільні характеристики їх усіх загалом.

Методологічну основу аналізу психомалюнків складають концепції класичного психоаналізу, а також його сучасних напрямків (теорія об'єктних відносин М. Кляйн, его-психологія А. Фрейд, психологія “Я” Х. Хартманна, “Self-Psychology” Х. Когула та інших). Багато спільного вказані методи мають з теорією архетипів і колективного несвідомого К.Г. Юнга.

Всі психомалюнки, отримані нами в ході занять активного соціально-психологічного навчання, ми піддавали формальному та змістовному аналізу, що загалом відповідає вимогам проєктивної психології. Такий підхід дає можливість не тільки виявити глибинні психологічні проблеми, але й простежити індивідуальну психодинаміку учасників групового процесу та вчасно внести відповідні корективи до занять за актуалізованою проблематикою.

Виходячи з досвіду застосування методу АСПН в ДДУВС після аналізу і тлумачення символіки тематичних психомалюнків та їх обговорення виявлялась наступна проблематика онтогенетичного розвитку особистості учасників групового процесу: актуальні внутрішні конфлікти особистості – 20 %; актуальні міжособові конфлікти – 15 %; агресивно-експансивна тематика – (27 % – юнаки, 43 % – дівчата); едипальна тематика (комплекс електри у дівчат) – 15 %; тематика досягнення і конкуренції – 19 %; ідентичності та Я-ідеалу – 17 %, інтроєкція з минулого – 12 % хлопці та 28 % дівчата.

У результаті проведених досліджень також встановлено, що у випадку наявності актуального внутрішнього конфлікту проблематика та символізм психомалюнків мають поліморфний характер. Іноді одночасно встановлюється агресивно-експансивна, едипальна тематика, проблеми ідентичності та інтроєкція з минулого, що в цілому, на нашу думку, й може бути причиною самого внутрішнього конфлікту.

Підтвердження ефективності занять у групах АСПН ми отримали в ході формуючого експерименту. Загалом в експерименті взяли участь 76 юнаків-курсантів першого курсу ДДУВС, з них 22 – в контрольній групі, з якими проводились традиційні заходи виховної та соціально-психологічної роботи, 25 – в експериментальній групі, де проводились індивідуальні психотерапевтичні заходи та 29 – заняття у групах активного соціально-психологічного навчання (об'єднаних в одну групу для дисперсійного аналізу). Незалежною змінною формуючого експерименту з курсантами виступала факторна структура схильних до внутрішніх конфліктів юнаків, а залежною змінною – зміни цієї структури після проведення заходів індивідуальної психокорекції і виховної та соціально-психологічної роботи. Отримані дані були оброблені за допомогою математичних методів.

Для оцінки результативності традиційних заходів виховної та соціально-психологічної роботи і занять у групах АСПН ми використовували той самий комплекс методик, що і в емпіричному дослідженні контрольного психодіагностичного зрізу, який дозволив визначити від-

мінності між ступенем прояву критеріїв внутрішнього конфлікту до і після застосування вказаних заходів. Зокрема, в таких умовах оцінку достовірності змін показників виконана за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу як ефективного у випадках дослідження зміни результативного признаку під впливом умов, що змінюються. Перелік, методика їх використання для діагностики внутрішніх конфліктів працівників міліції та результати їх апробації викладені нами у публікації "Особливості діагностики інтрапсихічних конфліктів працівників міліції та військовослужбовців строкової служби" [14].

Отримані результати засвідчили, що в результаті занять у групах АСПН, значущим є зниження майже всіх вказаних, окрім негативізму і регресії, показників (для них $F \geq F_{критичне}$ достовірність різниці за t-критерієм менша 0,05). Зазначимо, що середній рівень експресії для більшості змінних факторів знизився майже в двічі. Звідси витікає, що у групах курсантів, з якими проводяться заняття АСПН, конфліктні тенденції більш продуктивно піддаються психокорекції.

Аналіз факторів, зроблений до і після проведення занять у групах АСПН, дозволяє говорити про зниження ступеню прояву критеріїв внутрішньої конфліктності у порівнянні зі ступенем їх прояву до проведення цих заходів, та в порівнянні з результатами традиційних заходів виховної та соціально-психологічної роботи у органах МВС України.

За результатами дисперсійного аналізу, в контрольній групі також відбувається зниження значень показників внутрішньої конфліктності, але $F \geq F_{критичне}$ з достовірністю різниці за t-критерієм меншою за 0,05 виявлене тільки для двох показників – тривожності і проєкції. Це не дозволяє спростувати нульову гіпотезу про відсутність різниці між оцінками застосовуваних показників до проведення традиційних заходів виховної та соціально-психологічної роботи і після їх проведення.

Отже, результати нашого теоретичного дослідження та практичний досвід застосування АСПН в групах курсантів в початковий період їх служби дозволяють стверджувати, що традиційні заходи виховної та соціально-психологічної роботи зорієнтовані, перш за все, на зниження показників тривожності, агресивності, проєкції, іншими словами – спрямовані на приведення поведінки курсантів до загальноприйнятих в силових структурах норм поведінки, що ми теж оцінюємо позитивно. Разом із тим, відсутність зниження інших показників внутрішньої конфліктності з достовірністю різниці за t-критерієм меншою за 0,05 вказує на недостатню цілеспрямованість роботи щодо вирішення внутрішніх конфліктів, недоліки традиційних заходів виховної та соціально-психологічної роботи в напрямку підвищення у контингенту курсантів нервово-психічної стійкості, стресорезистентності та адаптивності. Відсутність значущого зниження показників негативізму і регресії у курсантів експериментальної групи, на нашу думку, вказує на збереження їх негативного, упередженого ставлення до умов високоцентралізованого управління в органах внутрішніх справ, сформованого ще за умов цивільного життя, та недостатню результативність дії компенсаторних психічних захистів.

Виходячи з цього, видається досить ефективним застосування АСПН як методу психологічного супроводження навчально-виховної роботи навчальних закладів систе-

ми МВС України, що забезпечить інтеграцію її прикладних елементів: психотерапії, організації розумової праці, культури емоцій і мислення, творчого потенціалу в процесі спілкування, розвитку і вдосконалення особистості, а відтак – і доцільним його включення до комплексу заходів психологічного супроводження не тільки навчально-виховної роботи навчальних закладів системи МВС України, але й психологічного супроводження оперативнослужбової діяльності в інших службах і підрозділах ОВС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А.Ф. Социальная психотерапия личности (психосемантический подход). –К.: КПІІІІЯ, 1991. –187 с.
2. Исурина Г.Л. Групповые методы психотерапии и психокоррекции // Методы психологической диагностики и коррекции в клинике. –Л.: Медицина, 1983.
3. Вачков И.В. Введение в тренинговые технологии // Психологическое сопровождение выбора профессии /Под ред. Л.М. Митиной. –М.: Моск. психол.-соц. ин-т, 1998. –276 с.
4. Вербицкий А. Л. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. –М.: Высшая школа, 1991. –276 с.
5. Высокинська-Гонсер Т. Поведение группового психотерапевта // Групповая психотерапия /Под ред. Б.Д. Карвасарского, С. Ледера. –М.: Медицина, 1990. –С.160-171.
6. Ковалев Г.А. Активное социально-психологическое обучение как метод коррекции психологических характеристик субъекта общения. –М.: Политиздат, 1980. –259 с.
7. Коротаева Е.В. Игровые модули общения: учебные материалы к тренингу. –Екатеринбург: АРД ЛТД, 1995. –31 с.
8. Миккин Х.О. Применение видеотренинга в целях совершенствования коммуникативной деятельности будущих учителей // Активные методы обучения педагогического общения и его оптимизация. –М.: Педагогика, 1983. –С.28-35.
9. Петровская Л.А. Теоретические и методологические проблемы социально-психологического тренинга. –М.: Изд-во МГУ, 1982. –168 с.
10. Емельянов Ю.М. Активное социально-психологическое обучение. –Л.: Изд-во ЛГУ, 1985. –66 с.
11. Яценко Т.С. Психологичні основи групової психокорекції: Навч. посібник. –К.: Либідь, 1996. –264 с.
12. Барко В.І. Теоретико-психологічні засади післядипломної освіти керівних кадрів МВС // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науковометодичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф., 26-27 травня 2006 р. –Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. –С.138-144.
13. Мороз Л.І., Яковенко С.І. Оцінка результативності комунікативного тренінгу // Там само. –С.90-96
14. Захарченко С.В. Особливості діагностики інтрапсихічних конфліктів працівників міліції та військовослужбовців строкової служби // Право і безпека. –2005. –Т.4. –№ 5. –С.176-179.

Надійшла до редколегії 28.04.2006

ЗАХАРЧЕНКО С.В. АКТИВНОЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК МЕТОД ГРУППОВОЙ ПСИХОКОРРЕКЦИИ ВНУТРЕННИХ КОНФЛИКТОВ РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

Обобщены результаты продолжительной детальной отработки многоплановой проблемы психологии учебного партнерства и сотрудничества, а именно, применения методов групповой психокоррекции в органах внутренних дел. Даны конкретные предложения о дальнейшей разработке методов активного социально-психологического обучения и анализа тематических психорисунков.

***

ZAHARCHENKO S.V. ACTIVE SOCIAL-PSYCHOLOGICAL TRAINING AS A METHOD GROUP PSYCHOLOGICAL CORRECTION OF INTERNAL CONFLICTS WORKERS OF LAW-ENFORCEMENT ORGANS

Results of long detailed improvement of a multiplane problem of psychology educational partnership and cooperation, namely, applications methods of group psychological correction in law-enforcement organs are generalized. Specific proposals about the further development of methods of active social-psychological training and the analysis of thematic psychological figures are given.

Ю.В. ЛАВРИК

Ленінський райвідділ ХМУ УМВС України в Харківській області

УДК 159.9+374.311.24-057.36

НАСТАВНИЦТВО СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ОВС ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦЯ¹

Розглянуто актуальні питання наставництва як метода підвищення підготовки правоохоронців.

Проблема управління службово-трудовою адаптацією персоналу має ключове значення для органів внутрішніх справ і розглядається як актуальна впродовж всього періоду існування правоохоронної діяльності. Від того, кому доручено втілювати в практику прийняті рішення, хто очолює служби та підрозділи органів внутрішніх справ, наскільки високим є рівень професійної майстерності кадрів, покликаних вести боротьбу зі злочинністю, вирішальною мірою залежить здійснення заходів, які спрямовані на зміцнення правопорядку та законності у країні.

Особливе значення серед цих заходів відводиться організації процесу відбору кадрів для роботи в органах внутрішніх справ і сприянню їх подальшого професійного становлення та самовизначення [1].

Ключовою фігурою в системі управління службово-трудовою адаптації молодих працівників повинен стати наставник. Наставництво в ОВС є складовою частиною професійної та психологічної підготовки осіб рядового і начальницького складу. Основна мета наставництва в ОВС полягає у забезпеченні оптимальної адаптації працівника як фахівця до умов служби, а також розвитку професійних та особистісних якостей, необхідних для виконання головних завдань правоохоронної діяльності.

Організація наставництва в органах внутрішніх справ здійснюється відповідно до нормативно-правових актів МВС України та Положення про наставництво в органах внутрішніх справ України, що затверджено наказом МВС України від 25.11.2003 року № 1458 [2].

Згідно з цим Положенням мета нашого дослідження полягає в аналізі сучасного стану наставництва й можливі шляхи підвищення рівня та якості наставництва, яке встановлюється над молодими фахівцями, над особами, які вперше прийняті на службу в органи внутрішніх справ на посади рядового, молодшого та середнього начальницького складу. Основними завданнями наставництва є виховання у молодих працівників високої громадянської свідомості, відданості українському народові, формування дисциплінованості, високої відповідальності за доручену справу, необхідних психологічних та морально-вольових якостей. Система наставництва сприяє молодим працівникам органів внутрішніх справ в оволодінні професійними знаннями і необхідними навичками для самостійної службової діяльності. Наставництво передбачає тісну співпрацю між наставником та його підшефним.

Поряд із досвідченими фахівцями старшого віку в органах внутрішніх справ працюють наставники більш молодого віку. Як і в інших сферах, це є прогресивним явищем. Незважаючи на молодий вік, вони володіють потрібними якостями. Їхній авторитет визначається не зовніш-

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: докт. біол. наук Друзь В.А. (ХНУВС).